

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalinete õpetamine põhikoolis õppekava

Lauren Kobi, Kermo Laan
ÕPILASTE HINNANGUD KIRJANDUSTEOSEL PÕHINEVALE ÕPPEMATERJALILE
SEOSES SOTSIAALSETE OSKUSTEGA INIMESEÕPETUSE ÕPPEKAVAS KOLME
KAHEKSANDA KLASSI NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Liis Leilop

Tartu 2024

Kokkuvõte

Õpilaste hinnangud kirjandusteosel põhinevale õppematerjalile seoses sotsiaalsete oskustega inimeseõpetuse õppekavas kolme kaheksanda klassi näitel

Uurimistöö keskendus kirjandusteosel põhineva õppematerjali loomisele ja selle kasutamisele, toetudes põhikooli riiklikule õppekavale, sotsiaalsete oskuste arendamiseks. Uuringus osalesid kolm kaheksandat klassi, kes olid lugenud soovitusliku kirjanduse raames Margus Karu teost „Nullpunkt“. Uuringu käigus viidi läbi kolm õppematerjalile loodud teematundi, kus osales kokku 53 õpilast. Õpilaste tagasiside koguti avatud küsimustega tagasisidelehtedele, mille põhjal teostati induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi. Uurimistöö tulemused näitasid, et õpilased hindasid õppematerjali ja tunni käiku positiivselt. Nad tõid esile läbiviidud õppetegevuste kaudu omandatud uued teadmised. Analüüsi käigus ilmnisid mitmed teemad, mis aitasid mõista õpilaste hinnanguid ja kogemusi. Uurimuse tulemustest võib välja lugeda, et kirjandusteosele põhineva rollimängu õppematerjal on õpilaste hinnangul tõhus vahend sotsiaalsete oskuste arendamiseks ja teose sisukamaks analüüsiks kirjanduse tunnis.

Võtmesõnad: õppematerjal, rollimäng, sotsiaalsed oskused

Abstract

Students' evaluations of instructional materials based on literary works in relation to social skills within the human studies curriculum, illustrated by three eighth-grade classes

The research focused on creating and utilizing role-playing teaching materials based on a literary work to support the primary school curriculum for the development of social skills. The study involved three eighth-grade classes who had read Margus Karu's novel „Nullpunkt“. During the research, three teaching material based lessons created for the study, were conducted, with a total of 53 students participating. Student feedback was collected using open-ended questions on feedback sheets, which were then subjected to inductive qualitative content analysis. The research results indicated that students positively evaluated the teaching materials and the course of the lesson. They highlighted new knowledge acquired through the conducted learning activities. Several important themes emerged during the analysis, aiding in understanding the students' evaluations and experiences. From the study results, it can be inferred that role-playing

teaching materials based on literary works are considered by students to be an effective tool for developing social skills and for a more in-depth analysis of the text in literature classes.

Keywords: teaching materials, role-play, social skills

Sisukord

Sisukord.....	4
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1 Sotsiaalsed oskused.....	6
1.2 Sotsiaalsed oskused lõimituna põhikooli riikliku õppekavaga.....	8
2. Metoodika.....	9
2.1 Valim.....	9
2.2 Andmekogumine.....	10
2.3 Andmeanalüüs.....	11
3. Tulemused.....	12
3.1 Loodud õppematerjalist saadud teadmised õpilaste hinnangul.....	12
3.2 Õpilaste hinnangud loodud õppematerjalile.....	13
4. Arutelu.....	17
Tänuõnad.....	19
Autorsuse kinnitus.....	19
Kasutatud kirjandus.....	21
Lisad.....	23
Lisa 1. Pöördumiskiri	
Lisa 2. Tunnikavad	
Lisa 3. Slaidiesitlused	
Lisa 4. Rollimängude katkendid teosest „Nullpunkt”	

Sissejuhatus

Põhikooli riiklik õppekava (2023) näeb ette üldhariduses üldpädevuste, sealhulgas sotsiaalse ja enesemääratluspädevuse arendamise. Sotsiaalainete lisas tuuakse välja erinevaid sotsiaalseid oskusi, mida ainetundides arendama peaks, samuti on kirjeldatud lõimingut ja selle tähtsust (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023). Võrreldes sotsiaalainete (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023) ning keele ja kirjanduse valdkonna ainekavasid (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023), on neis palju ühiseid punkte, mille arendamist välja tuuakse. Põhilisteks aspektideks seoses antud tööga saab välja tuua sotsiaalsed oskused, mis toetavad suhtlemist, identiteedi kujunemise, ühiskonna ja selle protsesside mõistmise, hoiakute ja maailmavaate loomise ning eetilised normid (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023; Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023). Lisaks sellele, et keele ja kirjanduse õppeained toetavad sotsiaalsete oskuste kujunemist, võivad ka sotsiaalseid oskusi õpetavad pedagoogilised meetmed parandada õpetamise tõhusust õppeainetes (Baruch, 2006). Näiteks viies läbi kirjanduse tunnis teose sisul põhinevaid rollimänge, võib see aidata õpilastel paremini analüüsida raamatu olustikku. Selle töö eesmärgiks oli luua õppematerjal, mis arendaks ainetunnis sotsiaalset ja enesemääratluspädevust. Rollimäng on üks sobiv viis. Rollimäng on draamaõpetuse meetod ja aitab vähendada stereotüüpilist mõtlemisest ning hukkamõistvaid hoiakuid (Rebane, 2022). Kõiv (2001) on välja toonud, et kõige tulemuslikumad sekkumisprogrammid on käitumisorientatsiooniga programmid, mis sisaldavad kognitiivset komponenti. Rebane (2002) sõnul kogevad õpilased ennast rollimängus uutes situatsioonides, mis avab neile võimaluse mõista isemoodi vaatepunkte ja kogeda erinevaid tundeid. Samuti on Rebane (2002) leidnud, et draamaõpetust peetakse üheks parimaks vahendiks, et tulla toime, ennetada ja astuda vastu koolikiusamisele. Eelnevaga seonduvalt on ka välja toodud, et rollide omastamisel arendatakse sotsiaalseid pädevusi ning emotsionaalseid oskusi koolikiusamisega toimetulekuks (Rebane, 2002). Seega võttes arvesse lõimingu tähtsust, et saavutada üldpädevused põhikoolis, on selle töö raames valitud luua materjal, mille abil saaksime ise ja ka teised õpetajad lõimida sotsiaalsete oskuste ja kirjandusteose analüüsi tunnis.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalseteks oskusteks loetakse suhtlemisoskusi, mille kohaselt inimene võtab teistega suheldes infot vastu ja käitub sellele vastavalt, et saavutada soovitud eesmärk (Krips, 2003). Krips (2011) on suhtlemisoskusi tähendanud ka toimimisviisidena, saavutamaks eesmäärke, võttes aluseks mitmete teiste autorite seisukohti. Krips (2003) sõnul algab suhtlemisoskuste õppimine juba imikueas, vaadeldes keskkonnas toimuvat ja katsetades, milline suhtlemisviis sobib ja milline mitte. Veel lisab Krips (2003), et esimese lükke lapse sotsiaalsete oskuste õppimisele annavad vanemad, kelle pealt laps õpib kõige rohkem ning väidab, et rohkem õpetab last vanemate käitumine kui rääkimine käitumisest.

Sotsiaalsed oskused lapseas võivad oleneda ka perekonna sotsiaalmajanduslikust staatusest, Bradley ja Crowyn (2002, viidatud Barg & Klein, 2002 j) on oma uurimuses kirjutanud, et kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega lapsed on varases lapsepõlves paljude kognitiivsete, sotsiaal-emotsionaalsete ja tervisenäitajate osas paremal näidistusel, kuna nende jaoks on arengule kasulikud ressursid kättesaadavamad.

Johns jt (2005) on oma töös välja toonud, et ei ole aktsepteeritav oodata, et lapsed, kes kooli tulevad, oskavad koheselt käituda vastavalt sotsiaalsetele normidele ning hakkama saada erinevates sotsiaalsetes situatsioonides. Mõne lapse puhul on viha tundmisel esimene reaktsioon vägivald – see on tema jaoks sellel hetkel ainuõige lahendus (Johns *et al.*, 2005). Simonsen jt. (2012) on oma töös välja toonud, et rohkem arenenud sotsiaalsete oskustega õpilased on koolis edukamad. Nii nagu akadeemilisi oskusi, peab ka sotsiaalseid oskusi selgesõnaliselt õpetama. Õpilased saavad kasu, kui sotsiaalsete oskuste juhendamine toimub kogu koolis tervikliku sekkumismeetodi osana (Simonsen *et al.*, 2012).

Lapse sotsialiseerumise mõistmisel tuleb arvestada, millised on tema suhted olnud varasemalt, millised on tema suhted praegu, milline on teda ümbritsev keskkond ja kuidas ta sotsiaalseid oskusi omandab ning rakendab (Kikas, 2010). Kikas (2010) lisab, et see, kuidas inimene mingile suhtlusolukorrale reageerib, tuleneb suuresti sellest, millised on olnud tema varasemad suhtlemiskogemused. Crick & Dodge (1944, viidatud Kikas, 2010 j) on välja toonud kuueastmelise mudeli info vastuvõtmisest sobiliku suhtlusviisi rakendamiseni, suhtluse

esimeseks tasandiks on märkide vastuvõtmine ja teiseks nende tõlgendamine. Probleem võib tekkida siis, kui laps on näiteks väärkoheldud ja selle tõttu võib ta teatud märke (näiteks kaaslaste hääletoon, vale sõnastus, näoilmed) valesti tõlgendada, mistõttu omakorda eesmärgistatakse suhtlussituatsiooni valesti ja see omakorda võib viia valede vastuste andmiseni, millest kujuneb välja konflikt (Kikas, 2010).

Sotsiaalseid oskusi on võimalik õpetada mitmel moel: individuaalselt, grupiviisiliselt või ka kogu haridusasutuse tervikliku sekkumismeetodi osana (Simonsen *et al.*, 2012). Sotsiaalseid oskusi on võimalik õpetada ka draamaõpetuse näol: Peter (2003) on oma artiklis välja toonud, et draamal põhinevad tegevused arendavad lapses võimet sügavamalt, loovamalt ja paindlikumalt mõelda olukordades ning paremini mõista enda ning teiste käitumist. Autor lisab ka, et antud meetod võib parandada õpilaste võimet suhelda, arendades enesekaitset ja tõstes enesehinnangut, avastades oma potentsiaali olukordades teadlikult reageerides toime tulla (Peter, 2003). Peter (2003) kirjutab, et sotsiaalsete väljakutsetega noorte õppimise varases eas on võimalik pakkuda teed sotsiaalses maailmas tõhusamaks osalemiseks, kasutades draamastrateegiaid, mis on kättesaadavad autismispektris lastele.

Peter (2003) on leidnud, et draama avab lood sageli inimkogemustest siis, kui tegelased on segaduses, probleemses olukorras või dilemma ees. Kuna tegemist on analoogse elusituatsiooniga, aitab see lastel mõista sotsiaalseid narratiive päris elus ning seda, miks üks olukord võib viia teiseni (Peter, 2003). Et olukorda veelgi rohkem süvitsi minna ja lapsi kaasa haarata, saab neilt küsida ka olukorrapõhiseid täpsustavaid küsimusi nagu näiteks: *Miks tegelane nii käitus? Mis oli konkreetsetes situatsioonis valesti?* (Peter, 2003). Peter (2003) on kirjutanud, et selline probleemi lahendamisele suunatud lähenemine aitab õpilastel situatsiooni näha mitme nurga alt ning leida ka ise meetmeid, mõjutada sündmuste kulgu ja reageerida teadlikult ning tundlikult teiste inimeste tunnete suhtes.

Baruch (2006) väidab oma artiklis, et draamale tuginev õpetamine võib aidata õppeprotsesse tugevdada, põhinedes eeldusel, et mitmesuguste pedagoogiliste meetodite ja lähenemisviiside rakendamine parandab õpetamise tõhusust ja kvaliteeti.

1.2 Sotsiaalsed oskused lõimituna põhikooli riikliku õppekavaga

Erle Kuusik (2021) on välja toonud, et riiklikus õppekavas on mitmeid sisult sotsiaalsete oskuste arengut toetavaid õppeaineid, näiteks inimeseõpetus, emakeel, võõrkeeled. Eelnevalt mainitud

ainetes on õpetajal võimalus lisaks teooriale esile tõsta ka prosotsiaalsust arendavaid tegevusi (Kuusik, 2021). Veel lisab Kuusik (2021), et sotsiaalseid oskusi arendavaid elemente on võimalik sisse tuua ka nendes ainetesse, kus nende arendamine ei ole õppekavas esiplaanil, peamiselt on see õpetaja soovis ja suutlikkuses kinni. Kuusik (2021) on ka kirjutanud, et sotsiaalainevaldkondade ainekavasse on sotsiaalsete oskuste õpetamine juba sisse kirjutatud, olles tihedalt seotud aine sisu ning eesmärgiga. Seega antud oskuste arendamise eeltingimuseks on innukas õpetaja, kes toimib hästi ja tasakaalukalt, mõistab sotsiaalsete oskuste omandamise olulisust ning teadvustab lapse halva käitumise tagamaid (Kuusik, 2021).

Keele ja kirjanduse õppekavas (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023) on kirjutatud, et keeleoskus on inimese mõttemaailma tekkimise ja suhtlemisoskuste alus. Keele- ja kirjanduspädevuse eesmärk on arendada keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes kommunikeerib nii suuliselt kui ka kirjalikult verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile kohaselt (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023). Ainevaldkonna „Keel ja kirjandus” (2023) pädevuste all on mainitud, et õpilane hindab keelt kui avaliku suhtluse vahendit, arvestab kommunikeerimistavasid, esitab selgelt oma mõtteid vastavalt olukorrale, kujundab loetu põhjal oma moraalseid käsitusi, rikastab oma mõtte- ja tundemaailma.

Kirjanduse õppeaine kirjeldus (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023) ütleb, et aine toetab indiviidi kujunemist, isikliku ja kogukondliku eneseteadvuse mõistmist, laiemale kultuuride mitmekesisuse mõistmist. Ainevaldkonnas „Keel ja kirjandus” (2023) käsitletakse põhikoolis loetavaid ilukirjandusteoseid, mis sisaldavad õpilastele lähedasi ja tähtsaid teemasid, need aitavad aru saada inimestevahelistest suhetest ja arendavad empaatiavõimet.

Ainevaldkonnas „Sotsiaallained” (2023) on välja toodud, et valdkonnapädevustega seatakse siht õpilase hakkamasaamisele nii individuaalselt kui ka lähikondlastega suhtlemisel. Sotsiaallainete õppimise eesmärgina on välja toodud, et põhikooli lõpetaja arvestab indiviidide erinevusi ja tõekspidamiste mitmekesisust ning tolereerib neid (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023).

Inimeseõpetuse õppeaine kirjelduses on eesmärgina välja toodud sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste areng enda tundmaõppimise kaudu (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023). Õpilane peab suhteid vormima vastutustundlikult, olles aus, hooliv ja õiglane (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023). Aines kõneldakse indiviidist ja teda ümbritsevast keskkonnast ning õpitakse austama teiste arvamusi (Ainevaldkond „Sotsiaallained”, 2023).

Varasemad uuringud (Johns *et al.*, 2005; Kikas, 2010) on näidanud, et õpetajana peab arvestama lapse varasemaid suhtlemiskogemusi, kuna laste sotsiaalne areng sõltub kodusest keskkonnast – seega ei saa üheseid ootuseid luua kõikidele õpilastele. Lisaks on varem välja toodud (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023; Kuusik, 2021), et eesti keele ja kirjanduse tunde on võimalik edukalt lõimida sotsiaalsete oskuste õpetamisega, kuna keeleoskust peetakse suhtlemisoskuste ja maailmavaadete aluseks.

Eelmainitust lähtuvalt on oluline uurida, kuidas on võimalik kirjanduse õppeaines käsitletud soovituslikku kirjandust lõimida sotsiaalsete oskuste õpetamisega. Autorid on sõnastanud uurimisprobleemina selle, et neile teadaolevalt ei ole veel siiani välja töötatud eestikeelset õppematerjali, mis oleks otseselt suunatud sotsiaalsete oskuste õpetamisele seoses soovitusliku kirjandusega. Bakalaureusetöö eesmärk on luua kirjandusteosele põhineva rollimängu õppematerjal õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamiseks, kasutada seda õppetöös ja selgitada välja õpilaste hinnangud loodud õppematerjalile ja selle kasutamisele õppetöös. Töö autorid püstitasid eesmärgist lähtudes järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Milliseid uusi teadmisi said õpilased loodud õppematerjalist enda hinnangul?
- 2) Missugused on õpilaste hinnangud loodud õppematerjali kasutamisele õppetöös?

2. Metoodika

2.1 Valim

Bakalaureusetöös kasutati eesmärgipärast valimit (Õunapuu, 2014). Uuringusse kaasati põhikooli õpilased, kes olid läbi lugenud Margus Karu teose „Nullpunkt”. Kriteeriumiks oli, et osalejad oleks põhikooli õpilased ning läbi lugenud eelnevalt mainitud kirjandusteose. Uurimuses osales kokku kolm kaheksandat klassi kahest põhikoolist. Planeeritud 114 õpilase asemel õnnestus uurimusse kaasata 53 õpilast. Uuringu alguses teavitasid autorid õpilasi uurimistöö eesmärkidest ning milliseid andmeid neilt selle raames kogutakse (Hea teadustava, 2023).

2.2 Andmekogumine

Autorid pöördusid uuritavateni jõudmiseks kahe Tartu põhikooli õppejuhi poole e-kirja teel (vt lisa 1). Mõningalt oli tegemist lisaks eesmärgipärasele valimile ka mugavusvalimiga, kuna mõlemad autorid olid seotud kummagi haridusasutusega. Edasi suunati meid vastava kooli keele

ja kirjanduse õpetajate juurde ning detailsem suhtlus toimus aineõpetajatega. E-kirjana saadetud pöördumiskirjas tutvustasid autorid end, selgitasid uuringu teemat, andsid ülevaate uuringu pikkusest ning küsisid õpilaste valmisolekut teematunnis osalemiseks. Kooskõlas eetikanõuetega tagati uuringus osalenud õpilaste konfidentsiaalsus: uurimistöös on uuritavate nimed muudetud.

Andmete kogumiseks viidi läbi teematunnid, mille jaoks valmistati ette tunnikava (vt lisa 2), slaidiesitlus (vt lisa 3), rollimängude läbiviimiseks trükiti teosest „Nullpunkt” vajalikud tekstilõigud (vt lisa 4) ja lõpetuseks tagasisideküsimustikud (vt lisa 5). Teematundide jaoks kulus kaks järjestikku akadeemilist tundi (90 minutit), seega ka kaks tunnikava. Tunnikavad koosnesid kolmest osast: 1) sissejuhatus, 2) klassisisene arutelu, 3) õppetegevus ja 4) kokkuvõte. Slaidiesitlus loodi eelkõige selleks, et anda õpilastele visuaalne ülevaade tunnis parasjagu käsitletavatest terminitest ja aruteluküsimustest, tunnitegevustest ning jagatud ülesannetest. Slaidide koostamisel lähtusid autorid teoses „Nullpunkt” olnud kiusamise ja tülide olukordadest, sellest, kuidas peategelane pärast oma elu nullpunkti rajale tagasi sai, ja suhetest lähedastega. Lähtudes teose peategelase enesearengust, arutati klassiga, kuidas on võimalik luua positiivseid sõprussuhteid ja konflikte tõhusalt lahendada. Slaidide koostamisel võeti infot ka Peaasjad MTÜ (2009) ning Õiguskantsleri Kantselei (Kahre *et al.*, 2017) veebilehtedelt.

Selleks, et siduda teost „Nullpunkt” antud teematunniga, pidid autorid ise teose läbi lugema. Algselt valisid autorid teosest välja kaheksa katkendit ning analüüsimisel sorteerisid neist välja kaks, arvestades tunniteemat ning õpilaste enesetunnet. Tuginedes eetikanõuetele, hindasid töö autorid tunnis valitsevat olukorda, et vältida õpilaste võimalikku häbistamist või huvide kahjustamist (Hea teadustava, 2023). Uuritavate heaolu, autonoomia ja vaba tahte tagamiseks (Hea teadustava, 2023) oli õpilastel võimalus vabatahtlikkuse alusel esitada oma rollimänge, mida töö autorid neile läbivalt meelde tuletasid.

Selleks, et uuringus osalenud õpilased saaksid oma arvamust läbiviidud tunni kohta argumenteeritult avaldada, kasutasid autorid avatud küsimustega tagasisideküsimustikku. Küsimustikus olid järgmised küsimused: *Mis Sulle tänases tunnis meeldis? Milliseid uusi teadmisi said? Mis jäi sellest tunnist puudu? Mida oleks võinud teisiti teha?* Nende küsimustega oli võimalik saada tagasisidet tunnis toimunud positiivsete tegevuste kohta, kui hästi tunnis räägiti õpilastele meelde jäi ja tunni puudujääkide kohta. Kooskõlas eetikanõuetega palusid autorid õpilastel tagasisidelehtedele nime kirjutamata jätta, et tagada nende konfidentsiaalsus (Hea teadustava, 2023).

Autorite esimeses läbiviidud teematunnis selgus, et tunnikava oli tarvis muuta. Nimelt sai kahe rollimängu asemel läbi viia vaid ühe. Kui algselt oli plaanis tekstile toetuvale rollimängule lisada ka õpilaste endi väljamõeldud rollimäng, mis kujutaks endas positiivset sündmuste kulgu, siis selle asemel toimus klassisisene arutelu, kus õpilased said oma arvamust avaldada selle osas, mida oleks tegelaskujud võinud teisiti teha, et olukord positiivselt laheneks.

2.3 Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutasid autorid induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi. Induktiivse uurimisprotsessi puhul luuakse kogutud andmetest üldistusi (Õunapuu, 2014). Sellise iseloomuga töö protsess näeb ette andmete kogumist näiteks vaadeldes, seejärel hakatakse välja selgitama andmetes peituvaid seaduspärasusi (Õunapuu, 2014). Töö lõpptulemuses püstitatakse uus teooria või lisatakse juurde olemasolevale (Õunapuu, 2014). Kvalitatiivset uurimust on tõlgendatud erinevalt, kuid tõlgenduste ühisteks tunnusteks on loomulikes tingimustes uurimine, huvitumine subjektiivsetest tähendustest, mitteamulised andmed, tulemuseks on teooria või põhjalikud kirjeldused uuritavast nähtusest (Õunapuu, 2014). Kvalitatiivses uurimistöös on võimalik koguda andmeid nii kirjalikul kui ka suulisel viisil (Õunapuu, 2014). Andmete saamiseks kasutatakse avatud küsimusi (kuidas, miks) või teisi meetmeid, võttes arvesse uurimuse konteksti. Avatud küsimused annavad võimaluse vastajal avaldada oma hinnanguid ning mõttelaadi koos arutelu ning põhjendusega.

Autorid valisid induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi, sest selle kaudu saab uurimuse läbi viia loomulikus keskkonnas, mis selles olukorras oli klassiruum, ja küsida kirjalikult avatud küsimustega subjektiivseid hinnanguid.

Kõik tagasisidelehed olid paberkandjal, seega sisestati need Wordi dokumenti ja seejärel toimus andmete analüüs uurimisküsimuste kaupa. Mõningate õpilaste nimed, mis olid tagasisideküsimustikule märgitud, asendati pseudonüümidega. Kokku oli dokumendis tagasisidelehtede maht 20 lehekülge (Times New Roman, kirja suurus 12 p, reavahe 1,5).

Uurimisküsimuste alusel markeeriti olulisemad teemad. Koodid loodi silmapaistvamatest üksustest ning need paigutati kuue kategooria alla, arvestades sisu sarnasusi. Andmed kustutatakse bakalaaurusetöö kaitsmise järel.

3. Tulemused

3.1 Loodud õppematerjalist saadud teadmised õpilaste hinnangul

Esimese uurimisküsimuse „Milliseid enda hinnangul uusi teadmisi said õpilased loodud õppematerjalist?“ vastusena eristus andmeanalüüsis 2 kategooriat: 1) Kiusamisega seotud mõisted ning 2) teadmised sõprussuhete hoidmisest ja loomisest.

Uuringus osalenud õpilased tõid välja, et läbiviidud tunnis said nemad endi hinnangul uusi teadmisi **kiusamisega seotud mõistete** kohta. Kuigi mõnel tagasisidelehel olid õpilased maininud, et kõnealune teema on juba tundidest läbi käinud, siis pidasid paljud uueks informatsiooniks erinevaid kiusamisvorme. Tunnis käsitleti nii kiusamist kui ka tülisid, mille tulemusel oli paljude jaoks uus teadmine see, mille poolest kiusamine ja konflikt erinevad. Mõne õpilase jaoks oli see ka lihtsalt hea meeldetuletus. Tülidest rääkides tuli ka teemaks konfliktide lahendamine, mis oli samuti tähtsa osana õpilaste poolt välja toodud.

Sain teada erinevate kiusamisvormide kohta. (Mari)

Tund oli tore, õppisin, kuidas teha vahet tülidel ja kiusamisel. (Tiina)

Tänases tunnis olid toredad ja julged õpetajad. Sain teada tülide ja nende lahendamise kohta. (Milvi)

Kiusamine on levinud igal pool. See teeb paljudele liiga. (Liina)

Teise kategooriana eristus õpilaste tagasisides uute teadmistena **sõprussuhete hoidmine ja loomine**. Õpilaste kirjutatust sai välja lugeda, et kõige olulisemaks uueks teadmiseks peeti just sõprussuhete hoidmist. Samuti ka nende loomist ehk kus võiks uusi sõpru kohata ning milline üks õige sõber on. Kuna läbivaks teemaks oli ka see, milline on üks hea sõber, siis kaasnes sellega ka omadussõna „empaatiline“, mis oli paljude jaoks uus mõiste. Tänu tunnis läbitud teemadele said mõningad õpilased ka enesekindlust juurde. Mõni õpilane pidas tähtsaks ka arutlust teosest „Nullpunkt“, mis avas neile sügavama tähenduse raamatu sisu kohta.

Grupitöö oli lahe, sain uusi teadmisi sõpruse kohta. (Mark)

Õppisin kõike, mida saab teha sõprussuhete jaoks. (Mart)

Sain teada uusi nippe sõprussuhete loomiseks ja hoidmiseks. (Janar)

Mulle meeldis, et arutasime „Nullpunkti” üle. (Jaan)

Sain teada, mida tähendab empaatia. (Õie)

Sain teada, kuidas suurendada enesekindlust. (Naari)

3.2 Õpilaste hinnangud loodud õppematerjalile

Teise uurimisküsimuse „Missugused on õpilaste hinnangud loodud õppematerjali kasutamisele õppetöös?” vastusena moodustus 3 kategooriat: 1) positiivsed hinnangud läbiviidud õppetegevustele, 2) negatiivsed hinnangud läbiviidud õppetegevusele, 3) hinnang ajakasutusele ja 4) hinnang õpilaste gruppidesse jaotamisele.

Õpilased said võimaluse vastata tagasisideküsimustiku lehel küsimusele, mis neile tunni puhul meeldis ehk anda oma **positiivne hinnang läbiviidud õppetegevusele**. Selle käigus selgus, et suur osa õpilasi olid väga rahul grupitöödega ja iseloomustasid neid kui häid sotsiaalseid ja liikuvaid ülesandeid. Rollimängu puhul meeldis paljudele õpilastele seda harjutada oma grupis kui ka esitada klassi ees. Mõnes vastuses selgus, et õpilased ei olnud sellega varem kokku puutunud ning pidasid seda meeldivaks uueks kogemuseks. Suur osa õpilasi märkisid, et neile meeldis klassikaaslaste esitlusi kuulata. Kiitust said ka autorite valitud katkendid raamatust. Teise grupitööna pidid õpilased täiendama üksteise plakateid. Selle puhul pälvis palju positiivset tähelepanu ülesandele omane sotsiaalsus ja liikumine ühest lauast teise. Samuti pidasid nad oluliseks plakatitele oma mõtete kirjutamist ning kaaslaste ideede lugemist. Mõningad õpilased olid iseloomustanud õppetegevusi ka ennast arendavate tegevustena. Ka klassisisene arutelu peale tähtsate teemade läbimist oli neile meeldiv.

Selles tunnis oli kõike. Mulle meeldisid esitlused, sõpradega suhtlemine ja palju veel. Väga huvitav ja naljakas oli. (Joonas)

Mulle meeldis see, et sai teostada ennastarendavaid tegevusi sõpradega. Mulle meeldis teiste ideede nägemine ja enda omade kirjutamine. (Saara)

Mulle meeldisid tüli ja kiusamise vahe arutelu ning rollimängudeks valitud katkendid, sest neid oli hea läbi mängida. Ilusad plakatid. (Leelo)

Plakatite tegemine oli meeldiv, saime liikuda ja mõelda kaasa üksteisele. (Sandra)

Mulle väga-väga meeldis see näidend, kuna see tekst oli nagu noorte sõnavara või noh vähemalt nii nagu minu seltskond käitub ja kõik oli fun! (Mati)

Õpilased said tagasisidelehel veel avaldada arvamust, mida oleks võinud teisiti teha seoses tunnis läbiviidud ülesannetega. Seega oli neil võimalus anda **negatiivne hinnang läbiviidud õppetegevusele**. Üksikud õpilased arvasid, et grupitööd oleks võinud vähem olla. Vaid üks õpilane tõi välja, et grupitööd ei ole talle meelepärased. Oli ka vastumeelsusi klassi ees rollimängude esitamisele, kuigi need olid vabatahtlikud. Kõige rohkem vastumeelsust tekitas siiski rollimäng ja seda põhjusel, et mõned grupid pidid näidendit klassi ees esitama.

Ei meeldinud need grupitööd, oleks võinud vähem teha. (Toomas)

Kuna mulle ei meeldi näidelda, ei meeldinud mulle essa tund üldse, muidu tund viidi hästi läbi. Teine tund mulle meeldis. (Ron)

Ei meeldinud, et pidi rollimängu mängima klassi ees. (Jon)

Tänu tagasisideküsimustiku avatud küsimustele tuli välja veel mõningaid kitsaskohti, mida õpilased tunni puhul märkisid. Üsna negatiivsed olid **hinnangud ajakasutuse kohta**. Seda põhjendati näiteks sellega, et õpilastel oli vähe aega plakateid täita, samuti ei saanud igaks oma rollimängu esitleda. Kuigi tund kestis kahes osas kokku 90 minutit, oli paljusid, kes kirjutasid, et see oleks võinud kauem kesta. Õpilased oleks soovinud rohkem olukordi näha esitatuna rollimängus ning samuti rohkem rääkida tunnis käsitletud teemadel.

Oleks võinud raamatust rohkem näiteid tuua. Õpetajad olid julged ja kannatlikud meie suhtes. (Johannes)

Oleks võinud natuke rohkem rääkida. Tund võiks olla pikem. (Lii)

Oleks võinud rohkem aega vastuste kirjutamiseks olla. (Jass)

Ma oleks tahtnud ka teha seda näidendit, see jäi mul puudu. Mulle väga meeldis see tund, tore oli. (Jaanus)

Neljanda kategooriana tõid mõned õpilased tagasisideküsimustikus välja oma **hinnangud gruppidesse jaotamisel**. Tegelikult jaotus siin tagasiside kaheks – osadele meeldis, et grupid koostati juhuslikul teel, teisele poolele see aga rõõmu ei valmistanud ja öeldi, et koostöö oleks sujunud paremini, kui õpilased ise oleks saanud grupid koostada. Õpilased, kes kiitsid autorite meetodit gruppidesse jagamisel, eelkõige tunnustasid seda, et keegi ei saanud grupist välja jääda. Üks õpilane aga avaldas, et gruppidesse jagamisele oleks võinud vähem aega kulutada.

Koostöö oleks parem olnud, kui oleks grupid ise valinud. (Henri)

Gruppidesse jaotamiseks saaks kasutada kiiremat meetodit. (Elina)

Polnud midagi puudu, Lauren ja Kermo said väga hästi hakkama. Kommipaberi idee oli väga vaimukas, kuna kui klass ei salli sind, siis neil poleks olnud valikut. (Elis)

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli luua kirjandusteoste põhineva(te) rollimängu(de) õppematerjal õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamiseks, kasutada seda õppetöös ja selgitada välja õpilaste hinnangud loodud õppematerjalile ning selle kasutamisele õppetöös. Selles peatükis tõlgendatakse saadud uurimistulemused uurimisküsimustele toetudes ning seotakse need sissejuhatuses ja teoreetilises ülevaates toodud seisukohtadega.

Püstitatud uurimisküsimuse „Milliseid enda hinnangul uusi teadmisi said õpilased loodud õppematerjalist?” vastuste tulemustest saab välja lugeda, et õpilased hindasid kiusamisele ja tülile keskendunud tunniosas uuteks teadmisteks kiusamisega seotud mõisted. Enamus õpilastest võttis endaga kaasa teadmisi kiusamise ja konflikti erinevustest. Paljude uuringus osalejate jaoks olid uuteks mõisteteks erinevad kiusamisvormid. Suur osa õpilasi andsid teada, et

õppis konfliktide lahendamise kohta nii mõndagi. Kuigi tunniteemana otseselt ei käsitletud kiusamise esinemistihedust, siis oli ka mõni õpilane tagasisides kirjutanud selle levimusest ning mõjust ohvri tunnetele. Antud tulemused on kooskõlas varasemate uurimustega, mille kohaselt rollimängus rollide omastamisel arendatakse sotsiaalseid pädevusi ning emotsionaalseid oskusi koolikiusamisega toimetulekuks (Rebane, 2002). Samuti ühtisid antud tulemused Peter (2003) väitega, et rollimängud aitavad lastel mõista sotsiaalseid narratiive päriselus, kuna situatsioonid nendes on probleemsed ja tegelased tihti dilemma ees. Just selle tõttu võis mõni õpilane tagasisides diskuteerida ka kiusamise mõjudest ning sagedusest.

Sama uurimisküsimuse vastuste tulemustest sõprussuhetele keskendunud tunniosas selgus, et õpilased said uusi teadmisi sõprussuhete loomise ning hoidmise kohta. Kõige enam tähtsustasid lapsed uute teadmistena sõprussuhete hoidmist ning pidasid tunnis käsitletud teemasid headeks nippideks edaspidises elus. Klassisisene arutelu raamatu sisu kohta tõi endaga kaasa õpilaste jaoks uue sõna tähenduse õppimise, milleks oli empaatia. Samuti sai tulemustest tõlgendada, et arutelu raamatu sisu kohta aitas õpilastel süvitsi minna seal käsitletud probleemidesse. Ka need tulemused olid kooskõlas Baruch (2006) uurimusega, mille kohaselt on võimalik parandada pedagoogiliste meetodite ja lähenemisviiside rakendamisel õpetamise tõhusust ja kvaliteeti ning tugevdada õppeprotsesse. Omakorda kinnitavad tulemused, et põhikooli kirjandusõpetuses käsitletavate ilukirjandusteoste sisu on õpilastele lähedane ning kujundab eneseteadvust, empaatiavõimet ning aitab aru saada inimestevahelistest suhetest (Ainevaldkond „Keel ja kirjandus”, 2023). Lisaks saab kinnitust autorite uuringu tulemustest Johns, Crowley, Guetszole (2005) uurimuses sõnastatud väide, et kõik lapsed ei ole sotsiaalsete oskuste poolest sarnaselt arenenud ja ei pruugi sotsiaalselt keerukates olukordades ühtselt toimida. Kaheksanda klassi õpilaste puhul võib oodata toimetulekuid konfliktidega ehk oskusi tülisid lahendada, kuid tulemused näitasid, et uuritavad pidasid seda oluliseks uueks teadmiseks. Sama kehtib ka sõprussuhete loomise kohta.

Püstitatud uurimisküsimuse „Missugused on õpilaste hinnangud loodud õppematerjali kasutamisele õppetöös?” vastuste tulemustest saab välja lugeda suures pildis, et õpilased hindasid loodud õppematerjali positiivselt. Suur osa õpilasi kiitsid grupitöid tänu nende sotsiaalsusele, liikuvusele ning nende arendavatele aspektidele. Rollimängule keskendunud tunniosas oli uuritavaid, kellele meeldis harjutada rollimänge oma grupi seltsis, neid, kellele oli meeldivamaks osaks just rollimängu esitamine klassi ees, ja ka osalejaid, kes pidasid toredaks kaasõppijate

esitluste kuulamist. Rollimäng oli mõne õpilase jaoks uus kogemus, kuid see-eest peeti seda uueks ja meeldivaks elamuseks. Palju positiivset tagasisidet pälvisid ka autorite valitud katkendid rollimängudeks, kuna õpilaste sõnul oli neid lihtne etendada ja sõnakasutus sarnanes nende endi omale. Sõprussuhetele koondatud tunnis viidi õppetegevusena läbi plakatite tegemine ning klassisisene arutelu. Arutelu pidasid uuringus osalenud väga oluliseks ja märkisid ka, et oleks tahtnud isegi rohkem rääkida. Plakatite tegemisel hindasid õpilased selle mitmekülgust ning võimalust oma mõtteid väljendada ja kaaslaste omasid lugeda. Kaks õpilast kiitsid ka gruppidesse jaotamise viisi, kuna seda tehti juhuslikkuse alusel ning selline meetod tagas kõigi kaasatuse. Tulemused olid kooskõlas Peter (2003) uurimusega, kus oli välja toodud täpsustavate küsimuste arutlemine klassiga, et õpilased saaksid veelgi enam teemasse süvitsi minna. Klassisisene arutelu oli laste jaoks õpetlik ning aitas neil ise kaasa rääkides olukordi paremini mõista. Samuti sai kinnitust Simonsen *et al.*, (2012) väide, et sotsiaalseid oskuseid on võimalik edukalt õpetada ka grupiviisiliselt.

Uurimisküsimuse „Missugused on õpilaste hinnangud loodud õppematerjalile?” vastuste tulemustest selgusid õpilastele ebamugavusi ja ebaameeldivusi tekitanud õppemeetodid. Enamasti põhjendati oma negatiivset arvamust sellega, et uuritavale ei meeldinud teha grupitöid. Ka tunni pikkus oleks võinud olla mõne õpilase arvates pikem ning gruppidesse jaotamine oleks võinud toimuda nende endi poolt. Autorite seisukohal annavadki sellise sisuga tunnid õpilastele julgust osaleda grupitöodes ning sotsialiseeruda. Konkreetsed juhised, vastutuse ning rollide jagamine grupiliikmete vahel tagavad meeldiva koostöö. Õpetajapoolne julgustamine aktiivsele suhtlemisele ja koostööle loob positiivse keskkonna ja suurendab õpilaste enesekindlust enese väljendamiseks. Oluline on märgata lapsi, kes on klassist välja jäetud ning grupi koostamisel lähtuda aspektidest, mis stimuleeriks antud indiviidi koostööoskust ja julgust osa võtta.

Autorid toovad suurima puudusena välja ajapuuduse. Paljud õpilased oleks soovinud arutleda rohkem ning esitada oma rollimänge. Puhtalt aja kokkuhoiuks oli iga klassi kohta vaid kahel grupil võimalus esitada oma näitemäng. Samuti oli autoritel planeeritud kaks rollimängu, kuid ajapuuduse tõttu sai läbi viia vaid ühe.

Uuringust saadud tulemused võivad aidata kaasa edaspidisele õppematerjalide ja -meetodite arendamisele ning õpetajatele suuniseid pakkuda. Uuring andis kinnitust, et sotsiaalsete oskuste õpetamine ning sellega seonduvad teematunnid on õpilastele vajalikud ning tähtsad. Autorite soovitusel edaspidisteks sarnasteks uurimusteks on järgmised: 1) Sotsiaalsetele

oskustele keskenduvad teematunnid võiksid olla pikemad kui kaks akadeemilist tundi, sest õpilased soovivad rääkida ja arutada neile tähtsatel teemadel; 2) Uuringus said autorid õpilastelt tagasisidet, et tunni läbiviijatepoolne julgustamine ja motiveerimine aitas kaasa tunnis sügavamalt kaasa mõtlemisele ning arvamuste esitamisele. Seega on oluline selliste tundide puhul õpetaja enda suhtumine ning keskkonna loomine.

Tänuõnad

Töö autorid tänavad kõiki õpilasi, kes olid nõus uuringus osalema, ja nende õpetajaid, kes selle võimalikuks tegid. Eriti tänavad autorid enda juhendajat Liis Leilopit hea juhendamise ning suure kannatlikkuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega. Autorid võtsid ühendust põhikoolidega, viisid koos läbi teematunnid ning analüüsisid tagasisidelehti. Mõlemad kirjutasid teooria, metoodika, tulemuste kui ka arutelu peatükid. Üksteist toetati parandustega, eelkõige korrigeeris Kermo õigekirja.

Lauren Kobi

/allkirjastatud digitaalselt/

Kermo Laan

/allkirjastatud digitaalselt/

16.05.2024

Kasutatud kirjandus

- Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” (2023). *Riigi Teataja I*, 14.01.2011, 1.
https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1080/3202/3005/18m_pohi_lisa1.pdf
- Ainevaldkond „Sotsiaalsed” (2023). *Riigi Teataja I*, 14.01.2011, 1.
https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1080/3202/3005/18m_pohi_lisa6.pdf
- Barg, K., & Klein, M. (2024). Maternal Occupation-Specific Skills and Children’s Cognitive Development. *Sage Journals*, 58(1), 118-139.
<https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1177/00380385231159005>
- Baruch, Y. (2006). Role-play Teaching. *Management Learning*, 37(1), 43-61.
https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1177/1350507606060980open_in_new
- Johns, B. H., Crowley, E. P., & Gutzloe, E. (2005). The Central Role of Teaching Social Skills. *Focus on Exceptional Children*, 37(8), 1-8. <https://doi.org/10.17161/foec.v37i8.6813>
- Kahre, T., Kasvandik, L., Rakaselg, J., & Treial, K. (2017). *Mis on kiusamine?*
<https://www.oiguskantsler.ee/kool-kiusamisest-vabaks/mis-on-kiusamine.html>
- Kriips, H. (2011). *Õpetajate suhtlemiskompetentsus ja suhtlemisoskused*. [Doktoritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/17218/kriips_heiki.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kuusik, E. (2021). Sotsiaalsete oskuste õpetamine osana kohustuslikust koolipäevast ja kooli õppekavast. *Eripedagoogika, sotsiaalsed oskused*, 2021(66), 74-78.
- Kõiv, K. (2001). *Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik*. OÜ Vali Press Trükikoda.
- Peaasjad MTÜ. (2009). *Kuidas olla hea sõber?*
<https://peaasi.ee/kuidas-olla-hea-sober/>
- Peter, M. (2003). Drama, narrative and early learning. *British Journal of Special Education*, 30, 21-27. <https://doi.org/10.1111/1467-8527.00277>
- Põhikooli riiklik õppekava (2023). *Riigi teataja I*, 08.03.2023, 1.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>
- Rebane, M. (2022). *Õppijate sotsiaalsete oskuste ja loovuse toetamine draamaõpetajate kogemuste põhjal*. [Magistritöö, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia]. DSpace.

<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/01f369f1-f32a-4198-a820-f2077dfb4b19/content>

Simonsen, B., Myers, D., Everett, S., Sugai, G., Spencer, R., & LaBreck, C. (2012). Explicitly Teaching Social Skills Schoolwide: Using a Matrix to Guide Instruction. *Sage Journals*, 47(5), 259-266.

<https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epub/10.1177/1053451211430121>

Tartu Ülikooli eetikakeskuse töörühm & Eesti Teadusagentuuri töörühm. (2023). *Hea teadustava*.

https://eetika.ee/sites/default/files/2023-06/HEA%20TEADUSTAVA_2023.pdf

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*.

<https://shorturl.at/jqzXY>

Lisad

Lisa 1. Pöördumiskiri

Tere!

Meie oleme Lauren Kobi ja Kermo Laan, õpime Tartu Ülikoolis humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamist põhikoolis. Alustasime sel sügisel kolmanda õppeaastaga ja otsustasime bakalaureusetöö kirjutada teemal „Õpilaste hinnangud kirjandusteosel põhinevale õppematerjalile seoses sotsiaalsete oskustega inimeseõpetuse õppekavas”. Täpsemalt keskendume sotsiaalsete oskuste õpetamisele võttes aluseks kaheksandas klassis käsitletava kirjanduse teose „Nullpunkt”. Teemaatilises tunnis viime läbi tegevusi, mis keskenduvad kiusamise ennetamisele ning positiivsete sõprussuhete loomisele.

Uurimistöö jaoks soovime läbi viia kaks tundi, millest esimene pool keskendub kiusamisolukordade analüüsimisele kirjandusteoses ja teine pool positiivsete sõprussuhete loomisele. Oluline on, et klassil või klassidel oleks kohustusliku kirjanduse raames läbi töötatud Margus Karu „Nullpunkt”. Meie poolt läbiviidavad teemaatilised tunnid toimuks teile sobival ajal. Tundide lõpus küsime õpilastelt anonüümset tagasisidet tunni meeldivuse osas. Tagame kõigile osalistele anonüümset ja konfidentsiaalsust. Oleksime väga tänulikud, kui saaksite panustada meie uurimistöösse.

Kui teie koolis leidub mõni klass või klassid, kes saaks osaleda, siis palume vastata samale meilile.

Parimate soovidega

Lauren Kobi ja Kermo Laan

Tartu Ülikool, humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis

laurenkobi@gmail.com

laankermo@gmail.com

Lisa 2. Tunnikavad

I tund 45 min

8. klass

Tunni eesmärk: Anda õpilastele ülevaade kiusamise ja konflikti mõistetest. Rollimängu kaudu analüüsida raamatu sisu ning kiusamise ja tüli sügavamalt tagamaad. Tunnikava toetab sotsiaalsete oskuste õppimist.

Kestus	Tegevus	Märkmed
10 min	Sissejuhatus- miniloeng, rääkida kiusamisest ja konfliktidest. küsi küsimusi- Mis on kiusamine? Seletame, näited	Tutvustame ennast, räägime tunni sisust ning julgustame õpilasi kaasa rääkima. Kordame üle tähtsamad mõisted seoses kiusamisega. Anname kindlasti võimaluse ka neil endal kaasa rääkida.
15 min	Jaotame õpilased gruppidesse. Anname gruppidele ette kindla teksti, mida rollimängus läbi tuleb teha. Grupid jaotatakse kaheks- ühed saavad kiusamise situatsiooniga teksti, teised tüli olukorra teksti.	Grupi suurus oleneb kindlast raamatu olukorrast. Õpetajapoolne tegevus siin: seletada arusaadavalt ülesande loomust. Kui õpilasel tekib küsimusi, siis aidata teda.
10 min	2 gruppi esitavad oma rollimängu ülejäänud klassile. Peale rollimängu läbiviimist küsime klassilt, kes saavad gruppides arutada vastused: Mis oli valesti? Kas tegemist on kiusamisega? Mis viitas sellele, et tegu on kiusamisega? Kas tegu on tüliga? Mis viitas sellele? Mida võiks teisiti teha?	Klassi ette tulevad õpilased vabatahtlikkuse alusel. Ideaalis on võimalik rollimängudes läbi viia nii tüli kui ka kiusamise situatsioonid.

10 min	Tunni lõpus kokkuvõtte käsitletud teema kohta. Mis meelde jäi? Mida õppisite?	Kui õppetegevused on läbi viidud, tehakse klassisisene arutelu, kus mõtiskletakse antud küsimuste üle.
--------	---	--

II tund 45 min

8. klass

Tunni eesmärk: Analüüsida teose „Nullpunkt” sisu, keskendudes suhete loomisele ja hoidmisele.

Tunnikava toetab konfliktidega toimetulekut, suhete loomist ja hoidmist.

Kestus	Tegevus	Märkmed
5 min	Sissejuhatus: kuidas luua positiivseid suhteid, viidates raamatule ja antud probleemkohale	Lühikene mõistete kordamine. Ka siin võib juba klassi arutellu kaasata.
10 min	Arutelu klassiga: Kuidas õpilased ise sõprussuhteid loovad? Kuidas nemad ise sellises olukorras hakkama saavad? Mida teevad selleks, probleeme ei tekiks?	Vajalikud küsimused aruteluks on slaididel. Võib ka improviseerida, olenevalt, kuidas klass kaasa teeb.
20 min	Õpilased jagunevad taas gruppidesse. Iga grupp saab ühe A3 lehe, mille keskel on plakatiteema. Igaüks saab sinna oma mõtteid koguda, abiks on peaasi.ee lehekülg ning varasemalt peetud arutelu. Õpilased täidavad plakateid maailma kohvikute stiilis ehk liiguvad gruppidesse neli korda iga viie minuti tagant uude lauda.	Kokku peab tulema 4 gruppi, seega vastavalt õpilaste arvule kujuneb ka grupi suurus. Varasemalt peavad olema A3 lehtedel teemad kirjas, et töö kiiremini sujaks. Õpilastel on võimalik QR-koodi abil ligi pääseda peaasi.ee lehele.
10 min	Iga grupp on jõudnud tagasi oma kõige esimese plakati juurde- nad loevad selle läbi	Iga plakati esitamise lõpus on võimalik läbi viia väike arutelu klassiga.

	<p>ja iga grupi esindaja saab plakatit ülejäänud klassile esitada.</p> <p>Kokkuvõte: mida õppisime raamatust, kas see kajastub ka päris elus.</p> <p>Õpilased saavad kirjutada tagasisidelehele oma hinnangu tunnile.</p>	<p>Tagasiside lehtede täitmiseks on aega 5 minutit. Ühele lehepoolele positiivsed muljed, teisele poole negatiivsed muljed.</p>
--	---	---

Kuidas luua positiivseid suhteid?

Lauren Kobi, Kermo Laan

Kuidas Johannes rajale tagasi sai?

Enesekindlus

Sõbrad

Huumor

Trenni tegemine

Mis on positiivsed suhted?

Vastastikku toetavad suhted.

Ausus, usaldus, avatus, empaatia, emotsionaalne tugi = emotsionaalne heaolu.

Grupitöö

Jagunege 3-4-liikmelistesse gruppidesse.

1. Kuidas luua sõprussuhteid?
2. Kuidas hoida sõprussuhteid?
3. Kuidas aidata kedagi hädas?
4. Kuidas tõsta enesehinnangut?

Arutame

Kuidas sina sõprussuhteid lood?

Kuidas sina Johannese olukorras käituksid?

Mida teed sõpradega suheldes selleks, et probleeme ei tekiks?

Kuidas sõpradega probleeme lahendada?

Kokkuvõte

Mis olukord raamatus pani sind sügavamalt mõtlema enda ja ümbritsevate inimeste suhetele?

Mida õpetlikku võtate endaga kaasa igapäevasesse ellu?

- Jagame teile taaskord tagasisidelehed. Ühele poole kirjutage, mis tänases tunnis meeldis ja teisele poole, millest oleksite tahtnud veel arutada või rääkida (mis oleks võinud teisiti olla).

Kuidas luua positiivseid suhteid?

Aktiivne kuulamine

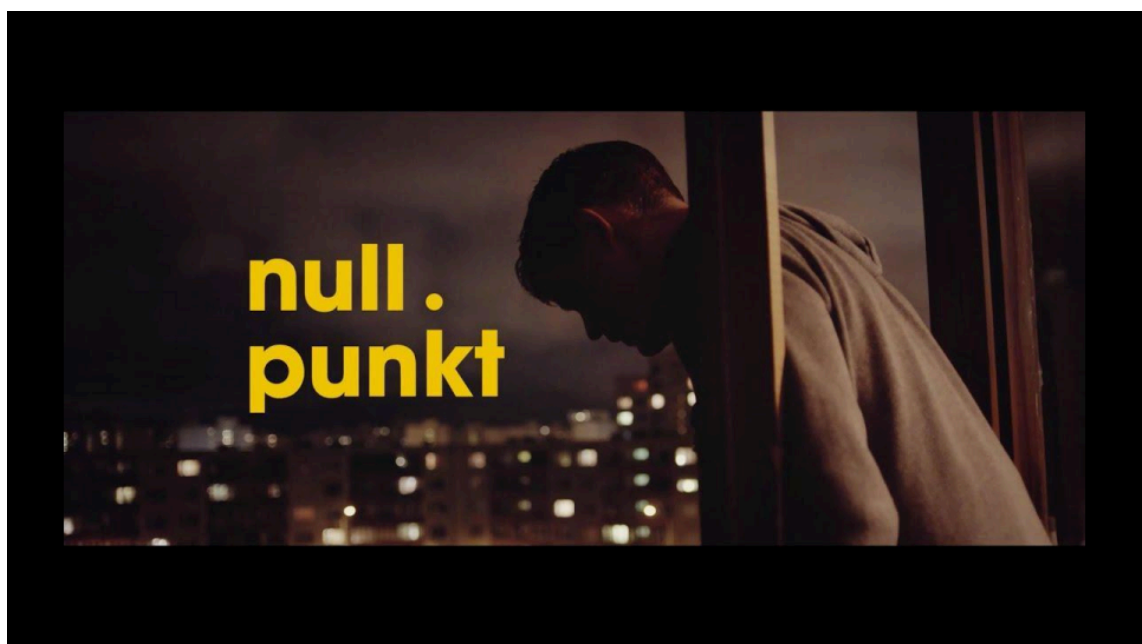
Empaatia

Avatus ja ausus

Toetus

Aitäh kuulamast!

KIUSAMINE

Üks inimene paneb teist inimest meelega ja korduvalt end halvasti tundma ning kannatajal on raske end kaitsta.

Märksõnad: haiget tegema, meelega, korduvalt, raske end kaitsta.

Füüsiline (löömine, asjade lõhkumine)

Sõnaline (sõimamine, mõnitamine, ähvardamine)

Varjatud ehk suhetega seotud (kuulujutud, seltskonnast välja tõrjumine)

Küberkiusamine (telefoni või interneti vahendusel, ähvardavad või solvavad sõnumid, õelate piltide postitamine jne)

<https://www.oiguskantsler.ee/koof-kiusamisest-vabaks-mis-oi-kiusamine.html>

Dialoog

Selleks, et saaksite mõelda, kas raamatus “Nullpunkt” esines kiusamine või mitte, palun teil paarides etteantud dialooge lugeda.

- Mida paremini rolli siseneme, seda sügavamalt mõistame ka olukorda. Seega soovitavalt pidada dialoogi omavahel ilmekalt.

TÜLID, VAIDLUSED, LAHKARVAMUSED

Konfliktid ja lahkarvamused on osa inimsuhetest, sest kõigil on erinevad arusaamad ja soovid.

- Mööduvad ja lühiajalised
- Üks ja sama inimene pole püsivalt eesmärgiks
- Eesmärk ei ole kellelegi haiget teha või kedagi solvata.

Sisseastumiskatsed lavakooli

KIUSAMINE VS TÜLI?

Valdis ootab iga päeva hommikul kooli ees Andot, et talle halvasti öelda.

Valdis tahab, et Ando tooks talle oma kodutöö, Ando keeldub. Valdis ütleb seepeale talle halvasti.

Arutame gruppides:

- Mis oli selles konkreetses situatsioonis valesti?
- Kas tegemist on kiusamisega?
- Mis viitas sellele, et tegu on kiusamisega?
- Kas tegu on tüliga? Mis viitas sellele?

Arutame

- Kuidas see raamatut mõjutanud oleks, kui situatsioon oleks hoopis selline olnud?
- Miks tegelik tekst raamatusse paremini sobis?

Tunni lõpp juba paistab :)

- Mis teile tänasest tunnist meelde jää?
- Mis kõnetas kõige enam?

Aitäh kaasa mõtlemast!

Hoiame ikka üksteist ja märkame enda ümber olevaid inimesi.

Lisa 4. Rollimängude katkendid teosest "Nullpunkt"

Lk 117-120.

Irka sätib mu särgikraed ja küsib poolsosinal:

"Miks sa nii vaikne oled kogu aeg? Miks sa teistega ei räägi?"

"Mulle tundub, et teised ei taha minuga rääkida, mitte vastupidi."

"Miks sa nii arvad? Meil on ju tore klass..."

"Tore on ta jah. Nähtavasti ei ole mina tore ja ma ei tea, mis ma peaks tegema, et selleks saada." Narkot peaks äkki võtma hakkama...

"No teed nalja... Ole seltskondlik..." See on koomiline, kuidas ta ütleb seda oma slaavi aktsendiga, ja mu suu kisub vägisi muigele. Irka märkab seda.

"No näed, sellise naeratusega lähedki ja teed teistega juttu"

"Jah. Olgu. Ma pean tundi minema."

Et siis sellise naeratusega lähen ja teen juttu teistega. No anna olla!

Avan vaikselt kunstiajalooklassi ukse ja astun sisse. Naeratan õpetajale nii, nagu Irka käskis, ja proovin vaikselt oma kohale hiilida.

Mida aga ei ole, on mu laud. Seda lihtsalt ei ole! Istusin üksi akna all, radikate kõrval viimases pingis, aga seda pinki enam ei ole. Nähtavasti on see kuskile teise ruumi ära viidud. Õnneks on Paula kõrval koht vaba. Hiilin vaikselt sinna.

"Ei istu siia," sosistab Paula vaikselt läbi hammaste.

"Kuule. Mujal ei ole praegu kohta," ütlen ja hakkam tooli laua tagant ära tõmbama.

"Kao ära, tõesti!" ütleb ta veidi valjemalt.

"Issand jumal! Ma ainult selle tunni istun siin. Tõesti, noh, sa ei sure sellest ju ära."

Mulle tundub uskumatu, et ta sellest kohe sellise probleemi tekitab. Ma läheks ja istuks hea meelega tõesti kuskile mujale, aga praegu ei jää mul muud üle kui lihtsalt maha istuda, sest mu klassisisenemine on isegi pikaks veninud ja olen liigselt sellist tähelepanu saanud, mida prooviksin üldjuhul vältida.

"Ma ei sega sind üldse. Täiesti vait olen. Ma ei saa ju püsti seista terve tunni."

"Idioot, raisk!" hüüab Paula kohe üle klassi, kui olen saanud enda tagumiku tema kõrval pingile sättida.

"Palun ära tee seda," sosistan talle.

"Aaaaaaggh!" kisab Paula, tõuseb demonstratiivse kolinaga püsti, võtab enda asjad ja tooli ning surub selle kolmandaks Raimo ja Mihkli laua taha. Sest seal on nähtavasti parem, kui sundida end istuma nelikümmend viis minutit minu, rõvetise enda kõrval. Ma tahan ära sulada ja laiali valguda. Aga ma ei saa, olen endiselt tahke inimkeha kunstiajalooklassis ja mu poole on suunatud palju arusaamatuid pilke.

Ma tahan täpiks muutuda.

Millekski väiksemaks kui täpiks.

"Johannes on ju nii tore poiss, miks sa sealt ära tormad?" proovib õpetaja asja enda vaegpedagoogilisel moel parandada. Need õpetajad ei saa aru, et kui nad mingile sellisele sündmusele tähelepanu suunavad, siis teevad nad asja veel halvemaks. Veel valusamaks.

"On jah tore..." pobiseb Kerli. See oli üks ironiast pulbitsevaim lause, mida olen eales enda kohta kuulnud.

"Te ei saa seal niiviisi kolmekesi kirjutadagi, mine istu Johannese kõrvale tagasi."

Come on. Sina ka. Ära tee seda.

"Ei lähe."

"Ma käsin sul tagasi minna."

"Te ei saa mind sundida mingi idioodiga istuma, kui ma seda ei taha."

Ma olen ju nüüd ja praegu siin klassiruumis! Ma olen inimene. Ma KUULEN ju teid!

"Paula, sa lähed praegu Johannese juurde tagasi,"

Hinga sisse. Hinga välja. See hetk saab kohe varsti läbi. See on kohe läbi ja sa saad edasi minna. Kohe saab läbi.

"Türa küll, türa küll," pobiseb Paula.

Kohe on see möödas. Kohe pöörduvad pilgud kõrvale.

"Mis sa praegu ütlesid?" küsib Krista Pärsim oma madalal häälel.

"Et ma lähen kohe tagasi," ütleb ta, aga ei liiguta ennast.

"Mine siis."

"Lähen jah."

"Kas ma pean ise tulema ja sind püsti tõstma?"

Paula tõuseb ja hakkab mu laua poole liikuma. Ta ei vaata mulle otsa. Ta ei tee mind märkamagi. Mind nagu polekski olemas. Ta kõnnib minust mööda. Ta kõnnib klassiuksest välja ja lööb selle prõmmuga kinni.

Vedas raisal. Ei pidanudki minuga istuma. Vedas raisal.

Lits. *Mullet'*iga lits.

Löön pilgu vihikusse ja kirjutan uue alapealkirja "Barokk-kunst".

Lits.

Lk 337-339.

"Ole emaga vähe ettevaatlikum," ütlen Kreetele vaikselt, kui olen talle järgnenud.

"Mis mõttes?"

"Sellised väikesed nähvatused, need võimenduvad temas sajakordselt ja ta kukub jälle musta auku."

"Ma ei saa hakata teesklema, et nüüd, kus ta vahvleid küpsetab ja kaksikend neli seitse ei hüsteeritse, on kõik korras. Mina ei saa andeks anda, et ta mind kõik need aastad hullutas ja enesetapu äärele viis, " ärritub Kreete.

"Ta on haige..."

"Äkki olen ma ka haige?" löikab ta mu lauselõpu ära. "Miks on ainult tal õigus märatseda ja pärast ohvrit mängida? Mul on ka äkki depressioon?"

"Aga ole sa targem. Muidu jäämegi surnud ringi tiirlema."

"Äkki ma ei taha? Äkki ma ei viitsi? Ta on mulle vastik, ma ei tunne, et peaksin toredat peretütart mängima ja teesklema, et kõik on korras. Ta on mulle nii palju haiget teinud!"

"Siis ongi varsti nii nagu vanasti..."

"Ära targuta kogu aeg! Ma ei viitsi kuulata sind! Oo... olen Johannes ja tean kõike ja seda, kuidas keegi käituma peab," ütleb Kreete ja keerab mulle selja.

"Sinust tean nähtavasti rohkem."

"Mine perse."

"Mine ise perse," vastan talle. "Mine kaugele ja sügavale perse."

Lähen kööki, et endale teed ja mõned võileivad teha. Türa-putsi küll! Kuidas ta aru ei saa? Faking viimased kuus kuud olen siin vaikelu elanud ja ettekatsetatud ettevaatlikkusega emasse ja ta tegemistesse suhtunud, ja nüüd tuleb Kreete pärast kahte aastat Tais vedelemist tagasi ja lööb loiu laiskusega tülimeri jälle lainetama. Isa peaks temaga rääkima... Isa ta kuulaks, aga isa ei võta ju kunagi sõna.

Lisa 5. Tagasisidelehed

Mis Sulle tänases tunnis meeldis? Milliseid uusi teadmisi said?

Mis Sulle tänases tunnis meeldis? Milliseid uusi teadmisi said?

Mis Sulle tänases tunnis meeldis? Milliseid uusi teadmisi said?

Mis Sulle tänases tunnis meeldis? Milliseid uusi teadmisi said?

Mis jäi sellest tunnist puudu? Mida oleks võinud teisiti teha?

Mis jäi sellest tunnist puudu? Mida oleks võinud teisiti teha?

Mis jäi sellest tunnist puudu? Mida oleks võinud teisiti teha?

Mis jäi sellest tunnist puudu? Mida oleks võinud teisiti teha?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Meie, Kermo Laan ja Lauren Kobi,

1. Anname Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) meie loodud teose “Õpilaste hinnangud kirjandusteosel põhinevale õppematerjalile seoses sotsiaalsete oskustega inimeseõpetuse õppekavas kolme kaheksanda klassi näitel”, mille juhendaja on Liis Leilop, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Anname Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autoritele viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Oleme teadlikud, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autoritele.
4. Kinnitame, et lihtlitsentsi andmisega ei riku me teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kermo Laan

Lauren Kobi

16.05.2024